

בו כראוי. האמנם לפי שראה שמלכי צדק מלך שלם יצא גם כן לקראת אברהם והוציא לחם ויין לאנשיו עייפי המלחמה ושאברהם נתן לו מעשה מכל הנה אז הכיר מלך סדום בנדיבות אברהם ומעלת נפשו ולכן התעורר לשאול ממנו תן לי הנפש כמו שכתב הרמב"ן. והנה נקרא מלכי צדק כהן ומשרת לאל עליון על כל אלהים יתברך וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה שהיה שם בן נח איש צדיק כאביו האמנם לפי שלא נשתלם בדרך נבואיי לא הזכיר השם המיוחד ואמר בלבד אל עליון בברכתו לאברם שאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ כי בעבור שידע שאברהם היה מקיים מצויאות הסבה הראשונה שולט בעליונים וחדוש העולם ובריאתו לכן ברכו באותם הפנות עצמן באמרו ברוך אברם לאל עליון רוצה לומר עליון על השמים ושמי השמים וקונה שמים וארץ הוא פנת החדוש שעשה קנין ומצויאות מהשמים והארץ כי הוציאם והקנם מהעדר גמור וכן ברך את האל יתברך באמרו וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ואמנם הקדים את אברהם קודם ברכת השם למה שנתעורר אברהם ראשונה למלחמה הזאת ואחר ברך את השם שעזרו והשלים כוונתו. אבל חכמינו ז"ל בנדרים אמרו שחטא שם בזה. והנה אברהם נתן למלכי צדק מעשר מכל להיותו כהן לאל עליון וחלף מנחתו אשר הוציא לחם ויין והוא ע"ד מ"ש יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וכאשר ראה מלך סדום שאברהם נתן למלכי צדק מעשר מכל רוצה לומר מהנפשות והרכוש חלה פניו תן לי הנפש והרכוש קח לך רוצה לומר הנפשות הם בלתי צריכות לך תנה אותם על ידי ואשיבם אל בתיכם והאדמה לא תשם. אמנם הרכוש אינו ראוי שתתנו אותו לא למלכי צדק ולא לשום אדם כי הוא ראוי לך אחרי אשר קנית אותו בקשתך. ואין ספק שלא שאל מלך סדום הנפש והרכוש קח לך על נפשות סדום ורכושו בלבד כי אם גם כן על נפשות ורכוש עמורה כי הכל נחשב לו כאחד וכן אברהם הכל השיב לו. ואמנם תשובת אברהם הרימותי ידי אל ה' וגומר כתבו המפרשים שהוא דרך שבועה שהוא כמו וירם ימינו ושמאלו השמים וישבע בחי העולמים וכן הוא דעת הר"ן נמשך אחר דעת אנקלוס. ואינו נכון בעיני כי הנה בירם ימינו ושמאלו השמים פירש הכתוב שהוא שבועה וישבע בחי העולם. וכן כי אשא אל שמים ידי סמך ואמרת חי אנכי לעולם שהוא לשון שבועה אבל בהרימותי ידי אל ה' לא מצינו לשון שבועה. ועוד שאין בפסוק הזה גזרה אלא אם יאמרו ש"ו ואם אקח מכל אשר לך שהיא נוספת כאלו אמר אם אקח מכל אשר לך ומלבד שהנחת אות נוספת בתורה הוא זרות גדול הנה מלת אם מיותרת והיה ראוי שיאמר אם מחוט ועד שרוך נעל אקח מכל אשר לך ועל כן אמרתי שאין כאן נדר ואין כאן שבועה אבל היתה כוונת אברהם לומר שהנדיב האמתי הוא מי שיקבל ממי שראוי ויתן למי שראוי ולא יתן למי שאין ראוי לתת לו וכמו שכתב החכם בד' מהמדות והוא אמרו כאן הרימותי ידי אל ה' אל עליון כלומר לענין קבלת החסד והמתנה אפרוש כפי אל ה' ואקבל כל מי שיתן לי כי הוא אל עליון קונה שמים וארץ ולכן עם ה' החסד והמתנות לתת לי וממנו אקח לא ממך מלך סדום מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך דבר קטון או גדול האם לא תאמר היום או מחר אני העשרתי את אברם אין ספק שתאמר כן ואינו כבודי שתאמר שנתעשרתי משלך כי אם ממה שיתן לי האלהים ויהיה אמרו ולא תאמר אני העשרתי את אברם בתמיה ולכן תדע שלכך לא לקח אברהם הרכוש ההוא לפי שהיה דעתו שלא ליהנות משום אדם כי אם מאת האלהים גם שלא יאמרו בני אדם שלחמדת אותו רכוש מסר עצמו לסכנה ולא להציל את לוט (ב"ר פ' מג) ואמנם אמרו עוד בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו' אמרו בב"ר על פסוק שנזכר בספר שמואל שאמר דוד לאנשיו כי כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה דוד לחק ולמשפט בישראל עד היום הזה. אמר רבי יודן ויהי מהיום ההוא ומעלה והלאה אין כתיב כאן אלא ומעלה ממי למדו מאברם זקנו. שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם. והוקשה לי המאמר הזה לפי שאברהם לא נתן חלק מהבזה ליושבים על הכלים שלא הלכו שם להלחם אלא לאנשים שהלכו עמו וכמ"ש וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם ואיך א"כ למד דוד מזה לתת חלק לאנשים שלא הלכו עמו למלחמה אבל ישבו על הכלים אבל האמת הוא כי ענר אשכול וממרא לא הלכו עם אברהם למלחמה כי הכתוב מעיד ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וזה יורה שלא היו עמו במלחמה כי אם עבדיו לא ענר אשכול וממרא שהם בעלי בריתו ולא עבדיו וכמ"ש בתחלת הספור ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי והוא שוכן באלוני ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר והם בעלי ברית אברם הוא להודיע שהיה שכן אצלם ונשאר ביתו ומקנהו אצלם בשמירתם לא שהלכו עמו למלחמה ולזה אמר הכתוב אחריו וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו. והנה ילידי ביתו הם בני אמהותיו ונעריהם וחניכיו הם האנשים השכירים שהיו בביתו לעשות מלאכתו ולקח אברהם אותם ילידי ביתו וחניכיו שהיו כלם עבדיו והלכו עמו להלחם במלכים ועל זה אמר אברהם למלך סדום בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו' ר"ל שבחלוקת השבי ההוא היה ראוי שיהיו ד' חלקים. החלק הא' לאברהם שר הצבא. והחלק הב' לנערי ילידי ביתו והיה זה ג"כ לאברהם לפי שמה שקנה עבד קנה רבו. והחלק הג' לחניכיו והם השכירים אשר היו במלאכתו אשר הלכו עמו למלחמה. והחלק הד' לענר אשכול וממרא אשר לא הלכו שמה אבל ישבו על הכלים. ואברהם אמר למלך סדום שלא לקח ושלא יקח לעצמו כלום וזה אמרו בלעדי כלומר לא יגע עדי דבר מזה וגם מחלק ילידי ביתו אמר שלא יקח כלום כי אם מה שאכלו הם וזהו אמרו רק אשר אכלו הנערים לפי שהיו עבדיו. אמנם חלק החניכים לא מנעו מהם לפי שאברהם לא היה רשאי כפי הדין לקחת מהם חלקם. וכן חלק ענר אשכול וממרא היושבים על הכלים וזהו שאמר וחלק האנשים אשר הלכו אתי ר"ל חניכיו שזכר וג"כ ענר אשכול וממרא שלא הלכו הנה אלו ואלו יקחו חלקם. ויהיה לפי זה וחלק מושך עצמו ואחר עמו כלומר חלק האנשים החניכי אשר הלכו אתי וחלק ענר אשכול וממרא כלם יקחו חלקם. הנה א"כ פטר שני החלקים הראשונים מהחלוקה ולא פטר שני החלקים האחרים. התבאר מזה שלדעת רבי יודן ענר אשכול וממרא שנשארו על הכלים לקחו חלקים בשוה מהבזה ולכן אמר בדוד ממי למדו מאברהם זקנו שהיה ענינו בזה דומה לענין דוד וכבר הביא רש"י דבר מה מזה בפ"י הפסוק אבל לא הרגיש באמת הענין הזה כראוי. הנה התבאר מן ספור המלכים האלה דברים מועילים. א' שהמרד אשר עשו מלך סדום וחבריו הוא היה סבה להשחתתם ורעתם כי יש אלהים שופטים בארץ ולכן ראוי שחרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה. והב' למדנו שלמות אברהם

2

במדות שהיה נשלם בהם כמו בדעות. אם בגבורה שהתאמץ במתי מעט להלחם בארבעה מלכים בעת נצחונם. ואם בתבונתו בתחבולות המלחמה כמו שביארתי בפסוק ויחלק עליהם לילה. ואם באהבת הקרובים שהיא מדה נכבדת כמו שזכר הרב המורה שלכן הסתכן עצמו להציל את לוט בהיותו אשם לפניו בסבת פרידתו. וכתבו המספרים הקדומים שהיה לוט כשנשבה והצילו אברהם והשיב את הרכוש למלך סדום בן חמשים שנה ושמשם יצא ענין היובל שישובו איש אל אחוזתו. והוא סכלות גמור בפיהם כי המצוה לדבר אחר כיונה כמו שיתבאר במקומו. ואם במדת הנדיבות וגודל הלב שהיה לו כמו שיראה מהספור הזה שעשה עם אבימלך ומה שעשה עם מלך סדום. הג' שלמדנו מכאן הוא מ'ש ב"ר (פ' מ"ב) אמר רבי אבן כשם שפתח בארבעה מלכיות כך אינן חותם אלא בארבעה מלכיות. ועוד שהם ויהי בימי אמרפל מלך שנער זה בבל. אריוך מלך אלסר זה מדי. כדר לעומר מלך עילם זה יון. ותדעל מלך גוים זו שהיא מכתבת טרונייא בכל העולם ע"כ. רצו בזה שאירע כל המעשה הזה לאברהם להודיעו כי ד' מלכיות תעמודנה למשול בעולם בכל מדי יון והרביעית שהומלכה על גוים רבים וכמו שאברהם התגבר על ד' המלכים האלה והשיב את הרכוש כן באחרית הימים יתגברו בני זרעו על המלכיות האלה וישיבו כל הרכוש נמשך לדעתם האמיתי שכל מה שאירע לאבות סימן לבנים ועם מה שביארתי בפסוקי הפרשה הזאת וענינם יותרו השאלות י"ו וי"ז:

כִּי בִלְעָדֵי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים
 וַחֲלַק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עִנְר
 אֲשָׁכַל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם: ם טו
 א אַחַר | הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר-
 יְהוָה אֶל-אַבְרָם בַּמְּחֹזָה לֵאמֹר
 אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן

כד בר מדאכלו עולמיא וחלק
 גבריא די אזלו עמי ענר אשכול
 וממרא אנון יקבלון חלקהון:
 א בטר פתגמיא האלין תוה
 פתגמא די לאברם בגבוואה
 למימר לא תדחל אברם מימרי
 תקורף לך אגרוף סגי לתרא:

תולדות ובית אהרן והוספות

[כד] טולין טס, כי"ר פמ"ג ט, אליהו רכס טס וטס,
 ו"ס לך טס, [א] יומא כט, מילמא טלמ כ
 ט"ד, כי"ר פמ"ג א פמ"ד א עד ו פס"ו ה, וק"ר
 פ"א ה, דכ"ר פ"ב כד, עיר השניס רכס פ"א יד
 פק"י דר"ל פכ"ט, ובר פ"א פט: טל, ט"ז רכד:

ט"ד ה, תנומא יסן טי טרה, פסיקתא רבמי פכ"ט, שו"ע פ"א פק"ט, אליהו רכס פכ"ט, פק"י דר"ל פכ"ט, ובר פ"א פט: טל, ט"ז רכד:

שפתי חכמים

ה ר"י דצריך לחלק הקרא לשלשה חלקים, וכן פירשו בלעדי רק אשר
 אכלו הנערים, היינו עבדים אשר הלכו אתי כדכתיב לעיל (פסוק טו) הוא
 ועבדיו, זה "אשר הלכו אתי" לשון רש"י הוא. ומה דכתיב בקרא חלק
 האנשים אשר הלכו אתי גם כן בפני עצמו, ר"ל חניכיו. דאמר לעיל (פסוק
 יד) הם האנשים אשר הלכו אתו. ענר אשכול וממרא נמי בפני עצמו, ר"ל
 הם יקחו חלקם. והוכחתו מדכתיב בקרא עוד פעם שנית הם יקחו חלקם,
 דאי קאי על ענר אשכול וממרא, דאי קאי על האנשים אשר הלכו אתו
 לא היה לו לומר חלקם דהא כבר כתיב וחלק האנשים, אלא דאי הם
 יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממרא לחוד: ו הוכחתו מדכתיב
 לעיל (פסוק יג) והוא שוכן באלוני ממרא האמור אחי אשכול ואחי ענר
 והם בעלי בריה אברם, וכתיב בתריה (פסוק יד) ושמע אברם וגו' וירדון
 וגו', ואילו ענר וחביריו לא קאמר, שמע מינה שנשארו שם לשמור את
 הכלים:

רש"י
 (כד) הנערים. ענדי אשר הלכו אתי ועוד ענר
 אשכול וממרא וגו'. אף על פי שענדי נכנסו
 למלחמה, שנאמר הוא וענדי ויפס, וענר ומציריו יטו
 על הכלים לשמור, אפילו הכי הם יקחו חלקם.
 וממנו למד דוד שאמר (פ"א ל כד) קָטַלְתָּ הַיָּגֵד
 בְּמִלְחָמָה וּקְטַלְתָּ הַיָּשָׁב עַל הַפְּלִיט יִתְּנוּ יַמְלֹכוֹ, ולכן
 נאמר (שס פסוק כה) וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמִקְעָלָה וַיִּשְׁמְעָה
 לִחַק וּלְמִשְׁפָּט. לא נאמר והלאה, לפי שכבר ניתן החוק
 בימי אברהם (כי"ר מג ט): (א) אחר הדברים
 האלה. כל מקום שנאמר אחר קמון, אחרי מופלג. בראשית רבה (מד ה). אחר הדברים האלה, אחר קְעָלָה לו
 נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמה קבלתי שכר על כל דקדוסי, לכך אמר לו המקום אל תירא
 אברם אנכי מגן לך מן העונש, שלא קענש על כל אותן נפשות שהרגת, ומה שאמה דואג על קבול שכרך,
 שכרך הרבה מאד (שס טז ד):

מוסף רש"י

[כד] אשר אכלו הנערים. היושבים על הכלים, אשר הלכו אתי. למלחמה (פ"א ל ט): [א] אף תירא אברם.
 לפי שהיה נחירא שלא ייענש על האוכלסין שהרג (מהלס קי ד):

בינת המקראות

כד ומי ישמע לכם לדבר הזה כי כחלק חיווד במלחמה
 וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו, ויהי מהיום ההוא
 ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה: מלעיל
 כתיב שדוד נלחם עם העמלקים וכתיב שהתחיל לילך עם שם מאות
 איש ובאמצע הדרך נתיעפו מאתים איש ולא הלכו עמו ותשארו לשמור
 הכלים. כשחזרו מהמלחמה עם שלל הרבה היו מהלוחמים שאמרו שאין
 למאתים איש חלק בשלל מאחר שלא הלכו עד מקום המלחמה חוד
 לא שמע אליהם ועל זה כתיב שאמר ומי ישמע וגו': לדבר הזה. כי
 הלא על כל פנים ישבו לשמור הכלים ואם כן מהראוי לחלוק עמהם
 שזה בשוה: ויהי. כן והנהיג דוד ועשה הדבר הזה לחוק ומשפט בישראל:

אבן עזרא

כד בלעדי רק אשר אכלו. והוא שאכלו עבדיו: א במחזה. במראות הנבואה: וטעם אנכי מגן לך.
 אנכי הייתי מגן לך והצלתך מיד המלכים, גם אתן לך שכר שנרבה רחוק להושיע בן אחיך במתי מעט ונשענת עלי:

רשב"ם

א אחר הדברים האלה. ממונר על הפרשה שנמלה. אחר
 הדברים האלה שהרג אברם המלכים, אמר לו הקב"ה אל תירא
 אברם מן האומות:
 ספורנו
 כד בלעדי. אתה אמרת חן לי הנפש בלעדי תוכל לקחתו, שאין
 אני מחזיק בו כלל: רק אשר אכלו הנערים וחלק
 האנשים. זה בלבד אקח מכל אשר לך, ההוצאה שנעשתה
 באכילת הנערים, ואקח גם כן חלק האנשים אשר הלכו אתי.
 אבל ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם. ולא אתן להם אקח חלק בעדם, אבל מעצמם יקחו כמו ראשים:
 א אף תירא אברם. אל תירא שניקמו הארבעה מלכים ממך:

שו"ת ויען יוסף אורח חיים סימן ז

5

(א) יישוב שיטת הרמב"ם דנשים מחוייבות בבנין בית המקדש, הא הוי מצות עשה שהזמן גרמא.
(ב) להשיטות דנשים פסולות לטויית ציצית איך היו נשים טוות צמר למשכן כיון שפטורות ממלאכת המשכן, ואי הטוייה במלאכת המשכן הוי בעי לשמה.

(ג) בענין מש"כ התוס' בשבועות להקשות דנימא כל שישנו בזכירה ישנו בשמירה וכו'.
יתתי שלמא רבא חיי אריכא ובריות גופא ומזוני רותא לכבוד קדושת אהובי דודי יקירי הרב הגאון הצדיק המפורסם, נודע בשערים, סיני ועוקר הרים, כש"ת מ"ה לוי יצחק שליט"א האבדק"ק ערוה"ב בעיר ברוקלין יע"א.

אחדשת"ה באה"ר, יקרת מכתבו נכון הגיעני והואיל ונתכבדתי מהד"ג בד"ת דשדר לן חורפא וחוליא וטעמם כצפיחית בדבש אמרתי להשתעשע ולפלפל בדבריו הנעימים ואציע בזה את אשר העירו רעיוני מידי עברי בין בתרי אמריו וכך הוא דרכה של תורה זה בונה וזה סותר על מנת לבנות. [תשובת הגה"צ מצעהלים זצ"ל נמצאת בספרו שו"ת מגדלות מרקחים א"ח סי' כ"ח].

(א) הנה מה שכתב הדר"ג דודי נ"י ליישב דברי הרמב"ם שכתב בה"ל בית הבחירה (פ"א ה"ב) דהכל חייבים לבנות בית הבחירה אנשים ונשים וכו', והא בנין בית המקדש ה"ל מצות עשה שהזמן גרמא כדאמרינן במס' שבועות (ט"ו ע"ב) דאין בונין בלילה. ותירץ ע"פ מה שכתב בערוגת הבושם (א"ח סי' ר"ה השני ד"ה ובעיקר) ליישב מה שכתב החינוך (פ' תצא, מצוה תר"ג) דנשים פטורות ממצות עשה דזכירת מעשה עמלק משום דאנשים דרכן לעשות מלחמה ולא נשים, והרי אמרו בסוטה פ' משוח מלחמה (מ"ד ע"ב) דמלחמת חובה יוצא חתן מחדרו וכלה מחופתה, ותירץ דנשים צריכין רק לסייע ולעזור לאנשים אבל נשים לבדן לאו בני מלחמה נינהו, וה"ל דבנין בית המקדש כיון דנוגע לכלל ישראל כמו מלחמת חובה מחוייבים נשים לסייע עכ"פ, והיינו דכתב הרמב"ם והכל חייבים לבנות "ולסעד" אנשים ונשים, אלו תוכן דבריו.

והנה יש להשיב על זה דלא דמי להתם, דבשלמא שם אין לנו לימוד ע"ז דנשים לאו בני מלחמה נינהו אלא סברא בעלמא הוא, ומצד הסברא אין לפוטרים אלא מעיקר המלחמה, משא"כ לעזור להאנשים בדברים שהם טפלים למלחמה כגון לתקן מאכל וכי"ב לאנשי המלחמה, וכגון לשמור הכלים וכדפרש"י פ' לך על הפסוק (בראשית י"ד כ"ד) ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם דמגיע להם חלק משלל המלחמה משום דזה צורך למלחמה ומזה אין סברא לפטור הנשים, אבל לענין מצות עשה שהזמן גרמא דילפינן מפסוק דפטורים ולא מצד סברא, מהיכי יתתי לומר דמחוייבים עכ"פ לסייע, ומה בכך שהוא מצוה הנוגע לכלל ישראל.

אלא דיודע מה שכתב הכל בו (ריש סי' ע"ג) והובא באחרונים דטעמא דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מפני שהם משועבדות לבעל בצרכי הבית, ולפ"ז היה מקום לומר דבכה"ג דנוגע לכלל ישראל והאנשים גופיהו כולם משועבדים לעסוק בזה תמיד עד שיוגמר אין כאן סברת הכל בו.

אבל ידוע מה שהקשו האחרונים ע"ז דמוכח מכמה דוכתא דאף במצות עשה שהוא בשב ואל תעשה נשים פטורות כמבואר מדברי התוס' בקידושין דף ל"ד (ע"א ד"ה מעקה) דרצו לומר דנשים פטורות מעשה דתשבות דשבת וי"ט, ועוד א"כ דדרשינן בזה טעמא דקרא נימא דנשים שאין להן בעל חייבות. ולענ"ד פשוט דדברי הכל בו הם רק בדרך אגדה ואף למאן דס"ל דדרשינן טעמא דקרא, הכא אין ללמוד מזה לדינא שום דבר, וכדאשכחן כה"ג בגמרא דדריש טעמא דקרא על דרך אגדה בנדה ל"א ע"ב מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה מפני שרגיל וקץ בה וכו', והתורת השלמים לפלל בזה בסי' קפ"ג (סק"ד) ובסי' קצ"ב (סק"א) דלפ"ז בפנייה דלא שייך טעם זה, מן התורה א"צ להמתין ז', וכבר צווח ככרוכיא על זה בכרתי ופלתי שם (ס"ו קפ"ג). וכן אשכחן שם מפני מה אמרה תורה מילה לח' כדי שלא יהא אביו

ואמו עצבים עי"ש, ופשיטא דאף למאן דדריש טעמא דקרא כר' שמעון מ"מ אין ללמוד מזה דהיכא דלא שייך טעם זה כגון באין אביו ואמו קיימין לא יהא מילה דווקא בח', אלא כוונת הגמ' לומר דבמצות התורה נכלל גם טובה זו, ולשון מפני מה אמרה תורה לאו דוקא, וה"ל כוונת הכל בו בטעמא דפטורין נשים ממצות עשה שהזמן גרמא על דרך זה, שוב מצאתי כעין זה בתשו' כתב סופר א"ח סי' ע"ה.

ומ"מ נראה לקיים תירוץ של הדר"ג דודי לפי מה שכתב לפרש דלכך כתב הרמב"ם לבנות ולסעד, דהך ולסעד קאי על נשים דמחוייבות רק לעזור, א"כ ל"ל דילפינן לה ממשכן, דגילתה תורה דהנשים היו מסייעין להכנת מלאכת המשכן בטויית הצמר וכי"ב, ואף דלא מצינו שנצטוו על זה, וא"כ איכא למימר דלא היה אלא בתורת נדבה, לא מסתבר ל"י להרמב"ם לפרש כן. ותו ל"ל ע"פ דרכו של הדר"ג, ע"פ שיטת ר"ת (בתוס' גיטין מ"ה ע"ב ד"ה כל שישנו) דנשים פסולות לטוות ציצית מפני שאין חייבות, א"כ מדחזינן דכתבה תורה דנשים היו טוות מכלל דמחוייבים עכ"פ לעזור, דאל"כ לא היו כשרות לטוות, כמ"ש הדר"ג להקשות בשם איזה מהאחרונים, אלא דלענ"ד הקושיא מעיקרא ליתא כדבעינן למימר לקמן.

ולכאורה ל"ל עוד טעמא דנשים מחוייבות בבנין בית המקדש, ע"ד שאמרו (פסחים ק"ח ע"ב) שאף הן היו באותו הנס, וה"ל ל"ל שאף הן צריכין להקריב קרבנות כגון זבה ויולדת, אלא דליתא דכבר כתבו התוס' בפ' ערבי פסחים (עי"ש ד"ה היו, ובמגילה ד' ע"א ד"ה שאף הן) דהך טעמא אינו דאורייתא מדחזינן במצה דאיצטרך קרא לחייבם, ומ"מ ל"ל כיון דחזינן בקרא דהיו עוזרות מפרשינן לקרא דהיה בתורת חיוב מכח טעם המסתבר הנ"ל.

ואחרי החיפוש מצאתי בריטב"א קידושין דף ל"ו ע"א (ד"ה ואיכא) אהא דדרשינן בסמיכות ותנופות בני ישראל ולא בנות ישראל שהקשה מהא דכתיב דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה ואפ"ה כתיב ויבאו האנשים על הנשים, ותירץ דמעצמם הביאו ולא שנצטוו על כך. ולי העני קשיא לי על דבריו מהא דאיתא בריש מס' תרומות חמשה לא יתרומו וכו', ופי' הרע"ב דילפינן לה מקרא דויקחו לי תרומה בני

בואמר אברהם יי אלהים סגין ברכותא יהבת לי וסגין אית קדמך למתן לי ברם מה הניא אית לי דאנא עביר מן עלמא בלא בגין ואליעזר בר פננסת ביתי דעל ידי אתעבידו לי נסין בדרמשק מספי למירת יתי כן: גואמר אברהם הא לי לא יהבת בר ונא בר פננסת ביתי גרית יתי:

פירוש יונתן כן מספי למירת יתי. פירוש שאליעזר מצפה לירשו, והוא מלשון רז"ל (פילה יד) שסכה ברוח הקודש, וכן הוא המצפה אשר יצף (להלן לא מט) וסכונה די אשר יסך וק"ל:

תרגום ירושלמי

בואמר אברהם בקעו קדמך דמין יי אלהים סגין ברכן יהבת לי וסגין אית קדמך למתן גן ברם מה הניא אית לי דאנא אזיל מגו עלמא בלא בגין ואליעזר בר פננסת ביתי דעל ידי אתעביד לי נסין בדרמשק והוא סבר בגרמה למרת יתי:

פירוש ירושלמי גן סגין בירכין יהבת לי וסגין אית קדמך. פירוש הרבה נמטה לי, עוד כהנה לפנן ריוח והנלה שכם האל לעשות, ומה יהיה כשלא יירש נרי המוכה לאמא:

בעל הטורים

ב ערירי. ב' במסורת. כא. ואידך כתבו את האיש הזה ערירי (וימיה כב ל) ביהויכין. לומר שהראהו לו גלות יהויכין, שאברהם יצא מאור כשדים, והם גלו לכשדים שהוא ככל (כיר מר יז):

מפורנו

שכרך. לא די שלא התמעטו זכויותיך בשביל מה שהצלת, אבל עם זה יש שכר לפעולתך זאת שגמלת חסד לאחריך חולתו, להציל גוולים מיד עושיקים: הרבה. בעולם הזה: מאד. לחיי עולם, כאמרם (מאה פ"א מ"א) דברים שאדם אוכל פיירותיהם בעולם הזה, והקין קיימת לו לעולם הבא, מהם גמילות חסדים: ב מה תתן לי. בעולם הזה: ערירי.

רמב"ן

(ב) ויאמר אברהם ה' אלהים מה תתן לי. הנה הצלתי מן המלכים אבל מן הכרת לא הבטחת אותי, רק אמרת שתרבה לי שכר הרבה ומה יהיה שכרי בלא בנים. והנה לא עלה בדעתי שיהיה השכר הגדול הזה עולם הבא, כי זה אין צורך להבטחה, כי כל עובד אלהים ימצא חיים לפניו, אך בעולם הזה יש צדיקים שמגיע עליהם כמעשה הרשעים, על כן צריכים בטחון. ועוד, כי הרבה מאד לאמר שיזכה לשתי שולחנות בכל הטוב הראוי לצדיקים הגמורים מאין עונש כלל. ועוד, כי ההבטחה למה שהיה מתירא ממנו. וחזר ופירש לו הבטחתו שלא יפחד גם מזה, כי ישים זרעו ככוכבי השמים לרוב:

ויש עליך לשאול, שכבר נאמר לו לאברהם (לעיל יג טו) כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את זרעך כעפר הארץ, ואיך יאמר עתה ואנכי הולך ערירי, והנה בן ביתי יורש אותי, ולמה לא האמין בנבואה הראשונה כאשר יאמין בזאת. והתשובה, כי הצדיקים לא יאמינו בעצמם בחטאם בשגגה, וכתוב (וימיה

אור החיים

ג ויאמר אברהם הן לי וגו'. קשה א) איך יוכל לומר לא נתת וגו' והלא כבר הבטיחתי ואמר לו ושמתי [את] זרעך כעפר הארץ (לעיל יג טו), ומה לו לפקפק מ"ו בדברי ה'. ג) אומרו הן לי, היה לו לומר הן לא נתת לי. ג) נריך לדעת הכוונה באומרו והנה בן ביתי יורש אותי, אחר שאין לו זרע מה לי אם יורש אותו בן ביתו או אחר: אכן כוונת הכתוב היא על זה הדרך שנהיות ששורת הזרע

שאמר לו ה' אמר כעפר הארץ, ודבר ידוע כי הנמשלים לעפר הארץ הם בני אדם הצויים והפחומים שאין בהם נפש קדושה, על דרך אומרו (קהלם ג כה) ורוח הנהמה היורדת היא [למטה] לארץ, והם הנקראים עמי הארץ ובני אדם כאלו לא ימלא רצון הצדיקים בהם, לזה אמר אברהם הן לי וגו' פירוש דבר השווה לי לא נתת זרע, ולזה השיבו ה' ואמר לו ספור הכוכבים כה יהיה זרעך, והם הצדיקים הנמשלים לכוכבים דכתיב (וימיה יג ג) ומלדיקי הרבים ככוכבים, ולזה נחה דעמו: